

Asia: VN/18750/2022

Hallituksen esitys kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta (tilapäinen suojelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

NUORISOTUTKIMUSSEURAN LAUSUNTO

hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Kokonaisuudessaan esitys sisältää joukon kannatettavia muutoksia ja on suotavaa, että tilapäistä suojelua hakeneet ihmiset pääsevät mahdollisimman nopeasti julkisten palvelujen piiriin. Tällä on todennäköisesti kotoutumiseen liittyviä pitkäkestoisia ja myönteisiä vaikutuksia.

Tilapäisen suojelun kategoria on nyt käytössä ensimmäistä kertaa. On mahdollista, että nyt säädettävien muutosten käytännön merkitys jää lyhytaikaiseksi ja sovellettavaksi ainoastaan Ukrainasta paenneiden henkilöiden osalta. Erityisesti tästä syystä seuraavissa vaiheissa ulkomaalaislakia, vastaanottolakia ja kotoutumislakia olisi syytä tarkastella kokonaisvaltaisemmin kaikkien kansainvälistä suojelua hakevien osalta. Esiopetus- ja oppivelvollisuusikäisiä lukuun ottamatta turvapaikanhakijoiden pääsy työmarkkinoille, koulutusjärjestelmään ja julkisiin palveluihin tulee edelleen olemaan erittäin rajattu. Tällainen politiikka ei ole taloudellisesti, sosiaalisesti eikä inhimillisesti kestävä. Tilapäistä suojelua saavien tapaan myös turvapaikanhakijoiden kohdalla olisi syytä edistää oikeutta kiinnittyä suomalaisen yhteiskunnan instituutioihin vahvemmin jo oleskelulupaprosessien aikana.

Esityksen kokonaisuutta koskevien huomioiden lisäksi esitetään vielä kaksi yksityiskohtaisempaa kommenttia:

1) Kotoutumislain 43 § (kuntaan osoittaminen): On suotavaa, että lainsäädäntöä sopeutetaan vastaamaan paremmin havaittua tilannetta, jossa ohjattua ELY-keskusten kuntiin sijoittamista tapahtuu vain vähemmistön kohdalla; suurempi osa tulijoista päätyy kuntiin vokiin ohjaamana tai muita reittejä. On kuitenkin mahdollista, että nykytilanne on historiallinen poikkeama. Suomessa on ollut vuodesta 2015 lähtien huomattava määrä kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä, joiden hakuprosessit ovat pitkittyneet kestävämmällä tavalla. Tuleva tavoitetilanne lienee se, että oleskelulupaprosesseihin saadaan lainvoimainen päätös vähintään vuoden, kenties puolen vuoden aikana. Tällaisessa tilanteessa tuen tarve kuntiin sijoittamisissa todennäköisesti kasvaa suhteellisesti. Lisäksi uudistettua lainsäädäntöä sovellettaessa on huomioitava se, että haavoittuvat henkilöt eivät ole yksiselitteinen ja etukäteen nimettävä ryhmä. Voi hyvin olla, että esimerkiksi yksin Suomessa oleskelevat nuoret aikuiset saattavat tarvita paljonkin tukea itsenäisen asumisen aloittamisessa ja asuinpaikan löytämisessä. Toisin sanoen olisi vältettävä lukkiutunutta ja kategorista ymmärrystä haavoittuvuudesta. Nuorten kohdalla tuen tarve ei pääty veitsellä leikaten täysi-ikäistymisen jälkeen. Näistä syistä viranomaisten ja vastaanottokeskusten henkilöstölle on taattava riittävä osaaminen yksilöllisten tuen tarpeiden tunnistamiseksi.

2) Kotoutumislain 27 § (ilman huoltajaa maassa asuvien lasten ja nuorten tuki): On suotavaa, että myös tilapäistä suojelua hakeneet ja ilman huoltajaa Suomessa oleskelevat alaikäiset pääsevät saman auttamisjärjestelmän piiriin kuin muutkin vastaavassa asemassa olevat ja kansainvälistä suojelua saaneet nuoret kotoutujat. Perheryhmäkoteja tai tuettuja perhesijoituksia koskevien järjestämävastuiden siirtyminen kunnilta hyvinvointialueille asettaa kuitenkin erityisiä vaatimuksia suomalaiselle palvelujärjestelmälle erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten näkökulmasta. Uusittua lainsäädäntöä sovellettaessa on varmistettava, että hyvinvointialueiden (sote-palvelut) ja kuntien (koulutus, vapaa-aika ja nuorisotyö) palvelut toimivat mahdollisimman saumattomasti yhdessä. Tämä on erityisen tärkeää nuorille ikäluokille, sillä kotoutuminen ja hyvinvointi rakentuu heille paljolti koulutuksen ja ikätoverisuhteiden kautta. On siten keskeistä varmistaa se, että hyvinvointialueiden palvelujen piiristä kuntiin sijoituvilla nuorilla on halutessaan helppo hyödyntää paikallisia kuntapalveluja. Hyvinvointialue- ja kuntapalvelujen vuoropuhelua tulee tuki edistää jo vastaanottovaiheessa.

3) Suomi on päättänyt myöntää kaikille Suomessa oleskeleville tällä hetkellä tilapäistä suojelua tarvitseville ensimmäisen tilapäisen oleskeluluvan 4.3.2023 saakka. Kun oleskelulupien jatkoa tarkastellaan, olisi hyvä harkita että oleskelulupia jatkettaisiin etupainotteisesti kuudella kuukaudella 4.9.2023 asti niin, että lasten ja nuorten osallistuminen koko lukuvuoden ajan peruskouluun ja toisen asteen opintoihin turvataan ja heidän lukuvuoden aikana tekemänsä opinnot rekisteröidään (suomeksi ja mielellään ukrainaksi/englanniksi). Tällä voitaisiin tukea hauraassa ja vaikeassa elämäntilanteessa elävien lasten ja nuorten opintopolkuja sekä integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan (kun emme tiedä milloin palaaminen Ukrainaan on mahdollista/turvallista).

Aapola-Kari Sinikka

Nuorisotutkimusseura ry - Erikoistutkija Antti Kivijärvi ja tutkimusprofessori Sofia Laine ovat pääosin vastanneet lausunnon valmistelusta